

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Đakovu

Grad Đakovo

Općina Viškovci

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu

Priređuju znanstveni skup

Slikar Ivan Tišov, život i djelo

16. listopada 2020.

**Dvorana biskupa Antuna Mandića
Središnja nadbiskupijska i fakultetska knjižnica
Petra Preradovića 17, Đakovo**

Program rada znanstvenoga skupa

10.00 – 10.15 Otvorenje skupa

10.15 – 11.45 – Prvi dio

- **Dr. sc. Irena Kraševac**
Institut za povijest umjetnosti, Zagreb:
Rad Ivana Tišova u Obrtnoj školi i njegove supruge Terezije Neuhäusler u Ženskoj tkalačkoj školi u Zagrebu
- **Dr. sc. Daniel Zec**
Muzej likovnih umjetnosti, Osijek:
Slika »Krajolik« Ivana Tišova u svjetlu novih istraživanja
- **Dr. sc. Jasminka Najcer Sabljak**
Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku,
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku:
Slavonski motivi u djelima Ivana Tišova

Stanka

12.15 – 13.45 – Drugi dio

- **Ivan Kokeza**
doktorant na poslijediplomskom studiju povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu:
Historijsko slikarstvo u opusu Ivana Tišova
- **Dr. sc. Petra Vugrinec**
kustosica Galerije Klovićevi dvori, Zagreb:
Ivan Tišov i simbolizam
- **Dr. sc. Dragan Damjanović**
Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu:
Državne narudžbe u opusu Ivana Tišova – radovi za sakralne i javne građevine

O Ivanu Tišovu u povodu 150. obljetnice slikareva rođenja

Slikar Ivan Tišov (Viškovci kod Đakova, 1870. – Zagreb, 1928.) ubraja se među najvažnije hrvatske umjetnike kraja 19. i početka 20. stoljeća. Odrastanje u selu u okolici Đakova odigrat će ključnu ulogu u njegovu životu – opće je poznata anegdota da ga je, naime, zadivljenost freskama u đakovačkoj katedrali usmjerila prema umjetnosti. Među prvima stoga upisuje novoosnovanu zagrebačku Obrtnu školu, gdje mu pokrovitelj postaje jedan od njezinih osnivača, prvi hrvatski povjesničar umjetnosti Iso Kršnjavi koji će uvelike obilježiti Tišovljev život. Nakon završetka Obrtne škole Tišov nastavlja školovanje u Beču, gdje od 1889. do 1893. studira na Školi za umjetnost i obrt Austrijskog muzeja, a potom kratko studira i na minhenskoj Akademiji likovnih umjetnosti. Još za školovanja počinje raditi na javnim narudžbama, koje će ostati važan segment njegova djelovanja i u ostatku života. Kršnjavi ga je, naime, zajedno s drugim hrvatskim umjetnicima, angažirao na oslikavanju Pompejanske dvorane, stubišta i Zlatne dvorane palače Odjela za bogoštovlje i nastavu hrvatske Zemaljske vlade u Opatičkoj 10 u Zagrebu.

U desetljeću koje slijedi Tišov se isprva udaljio od Kršnjavoga, približio Vlaha Bukovcu i krugu umjetnika koje je oko sebe okupio, a poslije mu se ponovno vratio, o čemu svjedoče njegova za kulturnu povijest Hrvatske toga vremena iznimno zanimljiva pisma. Tišov je ostvario velik opus koji čine brojni portreti suvremenika, žanr-scene, folklorni motivi, mrtve prirode, alegorijske, historijske i religijske kompozicije. Pred Prvi svjetski rat nakratko dobiva priliku upoznati se i s pariškom umjetničkom scenom zahvaljujući stipendiji Zemaljske vlade, a u sklopu priprema za izradu kompozicija u profesorskoj čitaonici Kraljevske sveučilišne knjižnice i arhiva (danas zgrada Hrvatskog državnog arhiva) u Zagrebu.

Iako je od 80-ih godina 19. stoljeća živio i radio u Zagrebu, gdje si je 1900. – 1901. godine na padinama zagrebačke gore, odmah iznad današnjega Britanskog trga, podignuo vilu s ateljeom, jedan od najljepših primjera secesijske arhitekture, djelo arhitekta Aladara Baranyaia, ostao je privržen rodnoj Slavoniji i Đakovštini iz koje je potekao. *Slavonska idila*, *Gajdaš iz Posavine*, *Pod javorom* tek su neka od djela u kojima je tematizirao narodni život svojega zavičaja. Sjetimo se i poznatih *Dodola* koje je naslikao nedvojbeno nadahnut narodnim običajem sela Gorjana, smještenih nedaleko od rodnih mu Viškovaca, u kojima i danas ljeti *dodole* ili *ljelje* prizivaju kišu.

Usprkos Tišovljevoj važnosti u povijesti hrvatske umjetnosti, ovaj slikar još uvijek nije dočekaio iscrpnu monografiju kakvu imaju Vlaho Bukovac, Celestin Medović, Ferdo Kovačević i drugi prvaci hrvatske likovne scene s prijelaza iz 19. u 20. stoljeće. Ovaj je skup odraz težnje da se ta nepravda ispravi. Izlaganja na njemu dotiču se raznih epizoda iz života i rada Ivana Tišova. Dio je tema mikrohistorijskog karaktera – usredotočuje se na iscrpnu analizu pojedinačnih djela, poput izlaganja dr. sc. Daniela Zeca posvećena slici *Pejzaž* koja se nalazi unutar fundusa Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku i donekle izlaganja dr. sc. Jasminke Najcer Sabljak koje je posvećeno slavonskim motivima u opusu ovoga slikara. Dr. sc. Irena Kraševac svojim istraživanjem pokriva iznimno važan, osobni aspekt Tišovljeve biografije – život i rad njegove supruge Terezije Neuhäusler, učiteljice tkanja u Ženskoj stručnoj školi u Zagrebu. Dr. sc. Petra Vugrinec usredotočuje se pak na simbolističke elemente u opusu Ivana Tišova, koji se, isprepleteni s prevladavajućim akademskim motivima, pojavljuju u brojnim njegovim djelima na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Ivan Kokeza istražuje pak do sada posve zanemaren segment Tišovljeva opusa – historijske kompozicije koje je u manjem broju radio prije raspada Austro-Ugarske Monarhije 1918., a u kudikamo većem broju nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Konačno, autor ovih redaka svoje je izlaganje posvetio radu Ivana Tišova za tijela vlasti, uglavnom u

režiji Odjela za bogoštovlje i nastavu hrvatske Zemaljske vlade, za javne zgrade te crkve.

Valja se nadati da će sažetci iz ovoga zbornika prerasti naposljetku u iscrpne članke kojima će se bar u navedenim segmentima u većoj mjeri rasvijetliti život i rad Ivana Tišova.

Dragan Damjanović

Dr. sc. Irena Kraševac, znanstvena savjetnica
Institut za povijest umjetnosti
Zagreb

Ivan Tišov i Terezija Neuhäusler – umjetnički bračni par u Zagrebu na prijelazu stoljeća

Godine 1882. osnovana je Kraljevska zemaljska muška obrtna škola u Zagrebu, na inicijativu i prema pravilniku koji su sastavili Iso Kršnjavi, Herman Bollé i Eduard Suhin, ujedno i njezini prvi upravitelji. Osnutak Škole pokrenuo je prvi sustavno osmišljeni program izobrazbe u umjetničko-obrtnim i graditeljskim zanimanjima. Zahvaljujući internatskom smještaju, škola je bila otvorena i polaznicima izvan Zagreba, a daroviti učenici iz slikarskih i kiparskih radionica dobivaju stipendije Zemaljske vlade za daljnje usavršavanje na bečkoj *Kunstgewerbeschule* te bečkoj ili minhenskoj Akademiji likovnih umjetnosti. To se napose intenziviralo nakon 1891. godine, kada Kršnjavi postaje predstojnikom Odjela za bogoštovlje i nastavu. Neki od učenika poslije se vraćaju na Obrtnu školu kao njezini učitelji.

Ivan Tišov primjer je talentiranog đaka koji Obrtnu školu upisuje 1883. i među prvima dobiva stipendiju Zemaljske vlade za nastavak školovanja u Beču i Münchenu. Nakon povratka u Zagreb, 1895. godine imenovan je učiteljem slikanja i prostoručnog crtanja na Obrtnoj školi, a osnutkom Privremene više škole za umjetnost i umjetni obrt postaje njezinim profesorom.

Obrtna je škola osnivala brojne podružnice kako bi potaknula razvoj umjetničkog obrta i ručnog rada na širem prostoru Hrvatske, pa tako i Tkalačku školu u Brodu na Savi na kojoj kao učiteljica radi njegova kasnija supruga Terezija Neuhäusler, koja 1895. postaje učiteljica tkanja na Ženskoj stručnoj školi u Zagrebu.

Bračni par Tišov svojim je pedagoškim djelovanjem obilježio važno razdoblje umjetničkog školstva u Zagrebu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, a izlaganje će rasvijetliti njihov umjetnički put na temelju podataka iz arhivskog gradiva koje se nalazi u fondovima Hrvatskoga državnog arhiva: Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HR-HDA-1979) i Državna središnja obrtna škola (HR-DAZG-135).

Dr. sc. Daniel Zec, viši kustos
Muzej likovnih umjetnosti
Osijek

Slika *Pejzaž Ivana Tišova* u svjetlu recentnih istraživanja

U radu se iznose rezultati recentnih istraživanja slike *Pejzaž Ivana Tišova* iz fundusa Muzeja likovnih umjetnosti, ulja na platnu velikih dimenzija na kojemu su pri konzervatorskim i restauratorskim radovima otkriveni do sada posve nepoznati dijelovi kompozicije koji su bili prekriveni preslikom. Izvorni, novootkriveni oslik uključuje žensku figuru u prednjem planu i automobil u pozadini na lijevoj strani kompozicije, a na desnoj antički stup s kapitelom.

Razlozi zbog kojih se posumnjalo na postojanje preslika te krenulo u otvaranje originalnog oslika jesu sljedeći: pri zaštiti lica slike došlo je do mjestimičnog odvajanja preslika od oslika. K tomu, bojeni sloj oslika bio je vidljiv ispod preslika i prije restauratorske intervencije (stup na desnom dijelu kompozicije). Nakon podizanja sloja preslika ispostavilo se da je riječ o osliku koji je vrlo jasno slikarski izveden. Način miješanja boje pri slikanju preslika razlikovao se (preslik sadržava više crne boje), a slikarska obrada preslikanih površina odstupala je od načina slikanja dijelova koji nisu preslikani. Osim toga, i sam potpis u desnom donjem kutu kompozicije bio je »uokviren« preslikom. Nakon što je potvrđena autentičnost oslika, odlučeno je da se ukloni neadekvatan preslik i prezentira izvorni izgled umjetnikova djela. Restauratorski su radovi izvedeni u radionici Hrvatskog restauratorskog zavoda, Restauratorskog odjela u Osijeku, te su još uvijek u tijeku.

Razlog zbog kojeg je načinjen preslik i vrijeme njegova nastanka nisu poznati, niti je poznat autor preslika. Lošija kvaliteta preslika

upućuje na to da ga nije radio sam Ivan Tišov, iako se to ne može tvrditi s potpunom sigurnošću.

Ovom slikom Tišov odstupa od karakterističnih tema svojih velikih kompozicija koje uključuju mitološke alegorijske scene pod utjecajem simbolizma ili folklorističke idile situirane u pejzažu. Široko slikani, otvoreni pejzaž zapravo čini raskošnu scenografiju za glavni motiv – prikaz suvremene scene piknika. Glavni protagonist te scene jest žena sa šeširom, suncobranom i monoklom, koja podsjeća na Tišovljeve portrete žena – ponajviše na njegov *Portret Ane Gaj* iz 1907. godine. Sporedni detalj automobila u pozadini, koji se pojavljuje kao suvremeni statusni simbol društvene klase, sam je po sebi vrlo rijedak, među najranijim je prikazima automobila u našem slikarstvu, a u slikarstvu Ivana Tišova je jedinstven. Slika se može okvirno datirati između 1907. i 1928. godine.

Dr. sc. Jasminka Najcer Sabljak, doc.
Odsjek za vizualne i medijske umjetnosti
Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Osijek

Slavonski motivi u djelima Ivana Tišova

Slavonske motive nalazimo u različitim granama umjetnosti, a najčešće su zastupljeni u djelima umjetnika koji su bili djelatni na ovom području ili su ovdje rođeni, kao u slučaju slikara Ivana Tišova (Viškovci kod Đakova, 1870. – Zagreb, 1928.). Takvi se motivi počinju pojavljivati u drugoj polovici 19. stoljeća jačanjem takozvane Osječke crtačke škole, u kojoj umjetnici u pejzažne prikaze unose folklorne motive, odnosno likove u slavonskoj narodnoj odjeći s tipičnim predmetima ovoga podneblja (frulama, tamburicama, torbama, čuturicama...).

U djelima Ivana Tišova, jednog od najznačajnijih slikara hrvatske moderne, zastupljeni su tipični slavonski pejzaži (ravnice, polja, močvare...) i likovi u tradicijskoj slavonskoj odjeći, koje interpretira novim likovnim jezikom simbolizma.

U njegovu opusu nalazimo djela koja već u naslovu indiciraju slavonske motive, poput slika *Slavonka u narodnoj nošnji*, *Gajdaš iz Posavine*, *U polju*, *Pejzaž*, *Čobani*... U radu će se osobita pozornost posvetiti dvama njegovim djelima velikog formata na kojima su zastupljeni tipični slavonski pejzaži, *Slavonska idila* te *Pod javorom*. Na slici *Pod javorom* prikazan je gustiš slavonske močvare s pastirima te jednim ženskim likom u narodnoj nošnji. Slika *Slavonska idila* u likovnim pregledima ovog slikara nije do sada detaljno interpretirana. Nijedna se od ovih slika zbog smještaja u zbirka koje nisu dostupne javnosti do sada nisu mogle stručno obraditi i valorizirati unutar opusa Ivana Tišova.

Ivan Kokeza, doktorand
Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb

Historijsko slikarstvo u opusu Ivana Tišova

Historijsko slikarstvo definira se kao specifičan likovni žanr druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća vezan uz razvoj građanskoga društva te fenomene nacionalne identifikacije, provođenja specifičnih kulturnih politika te ostvarivanja tzv. povijesne autentičnosti na slikama. Unutar povijesti hrvatskoga historijskog slikarstva Ivan Tišov odigrao je iznimno važnu ulogu.

Tišovljev opus s polja historijskoga slikarstva okvirno se dijeli na dvije veće kronološke cjeline. U prvom razdoblju, u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, slikar se rijetko bavi povijesnom tematikom pa ona uključuje tek nekoliko djela, i to: *Krštenje kralja Tomislava* iz 1906., *Portret Ljudevita Gaja* iz 1908. te *Portret Ljudevita Gaja u starijim godinama* i *Slavlje hrvatske kazališne umjetnosti* iz 1909. godine (posljednje navedeno djelo zapravo je suvremeni antipod Bukovčevu kazališnom zastoru pa uključuje tek nekoliko povijesnih osoba). U drugom pak razdoblju, nakon uspostavljanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Tišov slika više djela historijskog (premda prije svega kroničarskog) karaktera. U tom razdoblju od približno deset godina (1918. – 1928.) za potrebe novih političkih i kulturnih krugova nastaju redom: *29. listopada 1918.* (tzv. *Prelom*), *Dan slobode*, *Jugoslavenski odbor pri sjednici u Londonu*, *Vatromet na Gornjem gradu u čast regenta Aleksandra*, *Jugoslavenski odbor u Parizu*, *Alegorija* (tzv. *Ujedinjenje*), *1. prosinca 1918. godine – prijestolonasljednik Aleksandar kao regent Kraljevine Srbije proklamira ujedinjenje svih zemalja Srba, Hrvata i Slovenaca u jedinstvenu državu pod vlašću dinastije Karađorđevića*, *Doček kralja Aleksandra i srpske vojske 1918. go-*

dine, Slava Lisinskom te Stjepan Radić među seljacima. Unutar izlaganja najviše će se pozornosti posvetiti upravo tom, drugom i opsežnijem razdoblju stvaralaštva, a napose djelima sačuvanim na području Hrvatske – namijenjenima tamošnjim kulturnim i političkim institucijama.

Dr. sc. Petra Vugrinec, viša kustosica
Galerija Klovićevi dvori
Zagreb

Ivan Tišov i simbolizam

Slikarstvo Ivana Tišova odlikuje se čistoćom akademskoga stilskog jezika u varijanti historijskog idealizma aktualnog u drugoj polovici 19. stoljeća. Detaljnim uvidom u Tišovljev slikarski opus, kao i detekcijom umjetnikovih djela sačuvanih u reprodukcijama evidentirani su reprezentativni primjeri motivskih iskoraka u simbolizam. Generirajući slikarsku čistoću iz tradicije slikarstva nazarenaca, što će se posebno očitovati u djelima sakralne tematike, Tišov će motivsku okosnicu za svoje alegorije često tražiti u umjetnosti Deutschrömera i njemačkih simbolista, posebice Arnolda Böcklina i Hansa von Maréesa.

Većini će Tišovljevih djela nedostajati subjektivnost u pristupu likovnome sadržaju, kao i enigmatičnost prizora kako bismo ih mogli okvalificirati simbolističnima, međutim, u nekim će se svojim radovima izravno oslanjati na slike njemačkih slikara simbolizma, pri čemu će se komparativnom analizom u ovome izlaganju nastojati upozoriti na dosad neuočene potencijale ovoga slikara kao umjetnika vezanog za introspektivni pravac poput simbolizma.

Dr. sc. Dragan Damjanović, red. prof.
Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb

Državne narudžbe u opusu Ivana Tišova – radovi za sakralne i javne građevine

Ključan segment opusa slikara Ivana Tišova čine radovi izvedeni pod pokroviteljstvom Odjela za bogoštovlje i nastavu hrvatske Zemaljske vlade. Malo je koji hrvatski umjetnik toga doba uspio, naime, realizirati toliko velik broj javnih narudžbi. To mu je na prvome mjestu omogućila okolnost da je bio učenik Obrtne škole i stipendist vlade koja mu je omogućila školovanje u Beču i Münchenu, kao i bliski odnos s prvim hrvatskim povjesničarem umjetnosti Isom Kršnjavim. Nakon Kršnjavijeva dolaska na čelo Odjela za bogoštovlje i nastavu 1891. započinje, naime, razdoblje velikih ulaganja u izgradnju i obnovu građevina iz svih njegovih resora, koje će se nastaviti i njegova nakon odstupanja s mjesta predstojnika 1896., sve do Prvoga svjetskog rata.

Neposredno nakon povratka sa školovanja, već 1892. Tišov započinje stoga, u suradnji s drugim hrvatskim slikarima, sa slikanjem figurativnih kompozicija u Pompejanskoj dvorani palače Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj 10. Slijede odmah potom radovi na svodu Zlatne dvorane iste palače s prikazima alegorija *Bogoštovlja* i *Nastave te Znanosti i Umjetnosti* (1892. – 1900.). U desetljećima koja dolaze Tišovu će biti povjeren, kako je dobro poznato, i niz drugih prestižnih javnih narudžbi: dio slikarskih kompozicija u Pariškoj sobi kojom se Zemaljska vlada predstavila na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900., potom svodne slike u foajeu Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, slike u profesorskoj čitaonici Nacionalne i sveučilišne knjižnice, historijske kompozicije u Hrvatskom saboru (1919. i poslije) itd.

Manje je poznat njegov sakralni opus, iako je kudikamo veći u usporedbi s opusom vezanim za javne zgrade. Radio je za obje tada najvažnije konfesionalne skupine u Hrvatskoj – katolike i pravoslavne. Njegovi su radovi stoga mogu pronaći u Dijecezanskom muzeju u Zagrebu, Strossmayerovu muzeju i nadbiskupskom dvoru u Đakovu, zagrebačkoj katedrali, župnim rimokatoličkim crkvama u Stražemanu, Antunovcu kod Lipika (1914.), Dubravi kod Vrbovca (1918.), grkokatoličkoj katedrali u Križevcima (1894. – 1897.), grkokatoličkoj konkatedrali (1912., 1919.) i zgradi sjemeništa u Zagrebu itd. Ikone na ikonostasu grkokatoličke katedralne crkve u Križevcima bile su mu, čini se, prva djela izvedena u »bizantskom« stilu i značile su odskočnu dasku za rad u pravoslavnim crkvama. Uz Josipa Bauera Tišov je od svih hrvatskih slikara radio najveći broj ikona na ikonostasima pravoslavnih crkava. Osobito treba spomenuti njegove radove u Bjelovaru (ikonostas izveo u suradnji s Belom Čikošem-Sesijom i Celestinom Medovićem, 1901. – 1902.), Korenici u Lici (1901.), sabornoj crkvi Gornjokarlovačkog vladikanstva u Plaškom (1904. – 1907.), Dragotini kod Gline (1908.), Pačetinu kod Vukovara (1909. – 1910.), te u pravoslavnoj kapeli donjogradske gimnazije u Zagrebu (1912., danas u crkvi u Bolfanu kod Ludbrega), a vjerojatno su njegovi radovi i ikonostas u Pašijanu kod Garešnice te dio ikonostasa u Požegi (1900.).

Ovim će se izlaganjem, oslanjanjem na spise Zemaljske vlade u Zagrebu, nastojati u osnovnim crtama rekonstruirati Tišovljev rad za hrvatska tijela vlasti te dati osnovni podatci o njegovu stilskom pristupu.

Sažetke priredili:
prof. dr. sc. Pero Aračić
prof. dr. sc. Dragan Damjanović